

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Історичний факультет

Кафедра історії України

Дипломна робота

бакалавра

з теми: **«ІСТОРІЯ КНЯЖОЇ ДОБИ В ПРАЦЯХ МИРОНА КОРДУБИ»**

Виконав: студент 4 курсу

Ist2-B15 групи денної форми навчання

за напрямом підготовки 6.020302 Історія*

Турковський Тарас Андрійович

Керівник:

Стецюк В. Б., кандидат історичних наук,

доцент кафедри історії України

Рецензент:

Кам'янець-Подільський

2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА РОБОТИ.....	7
РОЗДІЛ ІІ. ІСТОРІЯ КНЯЖОЇ ДОБИ В НАУКОВІЙ, ПЕДАГОГІЧНІЙ ТА ПУБЛІЦИСТИЧНІЙ СПАДЩИНІ МИРОНА КОРДУБИ.....	20
РОЗДІЛ ІІІ. ІСТОРІЯ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В ПРАЦЯХ МИРОНА КОРДУБИ.....	32
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	54

ВСТУП

Актуальність теми роботи. На сучасному етапі розвитку української держави вітчизняна історична наука вирішує низку проблемних завдань. Значну їх частину українські історики «успадкували» від радянської історіографії, а решта, навпаки, стала наслідком недостатнього фінансування науки вже за часів незалежної України. Попри згадані обставини, сучасна українська історична наука має великий потенціал і перспективи для свого зростання. По-перше, розвиток історичної науки в Україні відбувається в умовах, коли вперше за довгі десятиліття стала можливою свобода історичної думки. По-друге, створені політичні умови для переосмислення історіописання. По-третє, визначилися перспективи створення історичних концептів.

Захист державного суверенітету від зовнішньої загрози військового та інформаційного характеру в умовах розбудови держави актуалізують дослідження проблеми витоків української державності. В сучасній історіографії широкого розмаху набуло дослідження питань зв'язку між сучасною незалежною державою та попередніми політичними утвореннями на території України. Саме цей підхід сприятиме консолідації українського суспільства. Проблему витоків української державності, яку сьогодні широко розглядають історики, політологи, соціологи, почали досліджувати ще сто років тому.

Мирон Кордуба беззаперечно є одним з найкращих учнів академіка Михайла Грушевського, який завжди умів відстоювати свою думку. Внесок вченого до джерелознавства, археографії, етнографії тощо – новаційний і різносторонній. Схема історії України, яку прийняв М. Кордуба, досить сильно доповнює сучасну вітчизняну історіографію й потребує від науковців ґрунтовного вивчення.

Об'єктом історичних пошуків і досліджень видатного науковця стала схема розвитку українського історичного процесу М. Грушевського. Використовуючи державницький напрям української історіографії, Мирон Кордуба

виділяв особливу роль козацтву та державницькі прагнення гетьманських урядів, зокрема Б. Хмельницького. Науковець доводив історичну тяглість найдавнішої, середньовічної, нової та новітньої української історії. Свої ідеї М. Кордуба втілював у низці педагогічних, історико-красознавчих та публіцистичних праць.

Діяльність Мирона Кордуби по вивченню історії княжої доби до цього часу залишається недостатньо вивченою. Тому саме ця тема є надзвичайно актуальною сьогодні, адже завдяки комплексному вивченню праць ученого можна почерпнути щось нове для себе і, в першу чергу, для вітчизняної історичної науки.

Мета дипломної роботи полягає у комплексному дослідженні, на основі аналізу джерел та літератури, діяльності Мирона Кордуби по вивченню історії княжої доби.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **дослідницьких завдань**:

- проаналізувати стан дослідження проблеми у історіографії та ступінь її джерельного забезпечення;
- з'ясувати особливості висвітлення історії княжої доби в науковій, педагогічній та публіцистичній діяльності Мирона Кордуби;
- показати значення вивчення історії княжої доби в наукових працях Мирона Кордуби;
- систематизувати історію Галицько-Волинської держави у працях Мирона Кордуби;
- висвітлити основні концепції і погляди М. Кордуби з проблеми заснування і розвитку Галицько-Волинської держави;
- розкрити сутність та значення державотворчої концепції М. Кордуби.

Об'єктом дослідження є Мирон Кордуба – яскравий представник львівської наукової школи Михайла Грушевського, видатний історик, педагог і публіцист.

Предметом дослідження виступає діяльність Мирона Кордуби по вивченню історії княжої доби.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених мети і завдань використано такі загальнонаукові, спеціально-історичні та міждисциплінарні методи дослідження: конкретно-пошуковий (за допомогою якого здійснюється виявлення, відбір, теоретичний аналіз, синтез, актуалізація, класифікація, узагальнення архівних і друкованих джерел з досліджуваної проблеми); проблемно-хронологічний (дав можливість прослідкувати й розглянути перебіг історії княжої доби); діахронний або метод періодизації (застосовувався для дослідження діяльності Мирона Кордуби в конкретному хронологічному періоді); метод актуалізації (необхідний для поширення висновків дослідження на сучасному етапі розвитку) та ін.

Хронологічні межі роботи, у зв'язку з визначеною метою та поставленими завданнями роботи, охоплюють два хронологічних періоди: 1) період IX – кінця XIV ст. (Княжа доба, яка була предметом дослідження Мирона Кордуби. Нижня межа цього періоду означена зародженням Київської Русі, верхня межа – захопленням українських земель литовцями і поляками); 2) кінець XIX – перша половина XX ст. (період наукової діяльності Мирона Кордуби).

Географічні межі роботи, охоплюють територію України та суміжних земель. Зокрема, територію Київської держави на вершині свого розвитку, а також землі Галицько-Волинської держави.

Практичне значення роботи полягає у тому, що одержані матеріали можуть бути застосовані у подальших наукових дослідженнях; використані вчителями історії в загальноосвітніх школах; при підготовці студентами до семінарських занять.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг роботи складає 60 сторінок. Список використаних джерел і літератури налічує 62 позиції.

ВИСНОВКИ

Мирона Кордубу (1876–1947 рр.) справедливо називають одним із найталановитіших учнів Михайла Грушевського, одним із найбільш плідних і відомих істориків Східної і Центральної Європи, видатним дослідником давньої й середньовічної історії України та Європи, визначним громадсько-культурним і політичним діячем. Творча спадщина вченого зацікавила науковців ще на зламі ХІХ–ХХ століть, вже після виходу в світ його перших праць. Але лише з 1991 р. – часу здобуття Україною незалежності – розпочалося ґрунтовне вивчення життя та діяльності М. Кордуби як науковця і громадсько-політичного діяча.

У своїй науковій, публіцистичній та педагогічній діяльності М. Кордуба торкався найбільш проблемних питань історії України. Варто підкреслити, що він був одним із перших науковців, хто виводив походження українців зі слов'янських часів і те, що вся історія України пов'язана між собою подіями, які сприяли утворенню сильної нації.

У своїх працях М. Кордуба не використовував складних понять і термінів. Виводивши історію України від слов'янства, він часто називав жителів Русі «українцями» і, при цьому, не опираючись на згадку «Україна» від 1187 р. Подаючи матеріал по давньоруській історії, науковець намагався не пропустити жодного важливого елемента політичної історії держави, ба навіть, подекуди, старався згадати і про соціально-економічний розвиток.

Багато сучасних науковців використовують у своїх працях теорії М. Кордуби, проте, у деяких випадках, з ним не погоджуються, як наприклад, у випадку з ініціатором скликання Любецького з'їзду 1097 р. Цікаво й те, що М. Кордуба звертав більше уваги на міжусобні війни між князями у період роздробленості, аніж в період розквіту. Його напрацювання по історії княжої доби і в наш час є предметом наукових дискусій.

Вагомий внесок М. Кордуба зробив у вивченні Галицько-Волинської держави. Адже історик пролив світло на біографічні дані багатьох князів, які до тих часів не були відомі повністю. До прикладу, щодо Романа Мстиславича, то М. Кордуба пролив світло на обставини його смерті і те, як її сприйняли абсолютно всі, починаючи від селян, закінчуючи угорським правителем. Громадянська війна після смерті Романа Мстиславича займала значний обсяг роботи науковця. Він зміг простежити швидко зміну володарів галицького престолу та ставлення до них бояр. Історик відкрив нові факти з біографії Данила Романовича і дав йому надзвичайно яскраву характеристику. Особливо цінним є висвітлення науковцем останніх років життя галицького короля.

Найбільшу увагу М. Кордуба приділив проблемі соціальних верств у Галицькому князівстві. На той час ця проблема взагалі не була висвітленою і, скоріш за все, над III томом «Історії України-Руси» М. Грушевського його учень працював не покладаючи рук, адже всі теорії М. Кордуби відображені у цій праці. З усіх суспільних верств історик виділяв, зрозуміло, бояр, як еліту Галицького князівства, бо все що не робилось, діялось за їх згодою.

М. Кордуба намагався не пропустити жодного важливого історичного факту, тому його праці можуть важко читатися, адже легко можна заплутатися, наприклад серед наведених ним фактів про захоплення влади. Щоправда, повністю і цілісно систематизувати історію Галицько-Волинської держави у працях М. Кордуби важко. Для цього потрібно багато часу. Проте це відкриває шлях для нового, глибшого і більшого дослідження вищезазначеної проблематики. Не зважаючи на це, сучасні науковці активно використовують напрацювання М. Кордуби, в дечому доповнюючи і критикуючи його.

Учений наводить унікальні дані про зброю і ведення війни в Галицькому князівстві. Опираючись на літопис, він розповідає про лук і стріли, меч і спис. При описах битв можна побачити, що легко озброєних лучників висилали на передову, щоб ті розпочинали битву. Кіннота боролася списами, які кидали здалеку, а зблизька кололи.

Цінність державотворчої концепції історії України в тому, що М. Кордуба органічно пов'язував історію давньої Русі з історією Галицько-Волинської держави, а далі з історією українських земель, що були під владою Литви і Польщі – і так до новітніх часів. Історик дав цій концепції науковий ґрунт, що базується не лише на територіальному і політичному зв'язку пізнішої українськості з Руссю, але також довів, що суспільний устрій, право, культурне життя польсько-литовської доби історії України, виросло з київської основи. І все це – на глибокому аналізі архівних джерел України і зарубіжжя. Учений зробив акцент на державотворчій ролі української еліти. Зрештою, і сам М. Кордуба, як науковець і громадсько-політичний діяч відіграв значну роль у процесах державотворення наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

I. Опубліковані джерела. Праці Мирона Кордуби

1. Кордуба М. Де лежав старовинний город Хмелів? // Ювілейний збірник на пошану академіка Михайла Сергієвича Грушевського з нагоди шістьдесятої річниці життя та сорокових роковин наукової діяльності. Київ, 1928. Т. I. С. 153-155.
2. Кордуба М. Картини із всесвітньої історії для народних і виділових шкіл. Чернівці: Руська Рада, 1909. 128 с.
3. Кордуба М. Молдавсько-польська границя на Покутю до смерти Стефана Великого // Науковий збірник, присвячений професорови Михайлови Грушевському учениками й прихильниками з нагоди його десятилітньої наукової праці у Галичині (1894–1904). Львів: Виданє Комітету, 1906. С. 158-184.
4. Кордуба М. Перша держава славянська // Записки Наукового товариства імені Шевченка (далі – Записки НТШ). Т. 13. Львів: Друкарня Наукового товариства ім. Т. Шевченка, 1896. С. 1-20.
5. Кордуба М. Північно-Західна Україна. Відень, 1917. 90 с.
6. Кордуба М. Суспільні верстви та політичні партії в Галицькім князівстві до половини XIII столітя // Записки НТШ. Т. 31-32. Львів: Друкарня Наукового товариства ім. Т. Шевченка, 1899. С. 1-42.
7. Кордуба М. Участь Данила у битві під Крессенбрунн // Записки НТШ. Т. 10. Львів, 1896. С. 1-2.
8. Кордуба М. Західне пограничє Галицької держави між Карпатами та долишнім Сяном // Записки НТШ. Т. 138-140. Львів: Друкарня Наукового товариства ім. Т. Шевченка, 1925. С. 1-87.
9. Кордуба М. Про історичну повість, а зокрема про повість Осипа Назарука: «Князь Ярослав Осмомисл» // Літературно-науковий вістник. Річн. 21. Кн. 5. Т. 77. Львів, 1922. С. 168-177.

10. Кордуба М. Що кажуть нам назви осель? Львів: Наша Батьківщина, 1938. 22 с.
11. Кордуба М. Болеслав-Юрій II: останній самостійний володар Галицько-Волинської держави. Краків, 1940. 28 с.
12. Кордуба М. Історія Холмщини і Підляшшя. Краків, 1941. 127 с.
13. Кордуба М. Рецензія на працю Д. Дорошенка «Славянський світ в його минулому й сучасному» // Літературно-науковий вістник. Кн. 6. Т. 80. 1923. С. 185-191.

II. Монографії, статті, підручники

14. Александрович В., Войтович Л. Князь Данило Романович. Біла Церква: Вид. Пшонківський О. В., 2013. 240 с. + карта-вкладка.
15. Алексієвець М. Спадщина Мирона Кордуби та стан її вивчення в Україні і за рубезем // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Історія. Вип. 12. Тернопіль, 2001. С. 4-8.
16. Баран М. Листи Олександра Шульгина до Мирона Кордуби (1925-1929) // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». № 23. 2015. С. 226-229.
17. Батюк Т. Наукова та публіцистична праця Мирона Кордуби в роки Другої світової війни // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. Вип. 1. Ч. 2. С. 171-175.
18. Батюк Т. Публіцистична діяльність Мирона Кордуби у міжвоєнний час // Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / ред. кол. Н. Скотна (головний редактор), О. Петречко (редактор розділу) та ін. Дрогобич: Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2014. Вип. 34. Історія. С. 4-15.

19. Батюк Т. Публіцистичне кредо Мирона Кордуби (віденсько-буковинський період) // *Scriptorium nostrum*. 2016. № 2. С. 26-47.

20. Білинський Б. Мирон Кордуба в контексті епохи // *Україна–Польща: історична спадщина і суспільна свідомість* / [відп. ред. Микола Литвин]; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Вип. 5: Ювілейний збірник на пошану Олександра Колячука. Львів, 2012. С. 192-198.

21. Білинський Б. Мирон Кордуба як політик державницького напрямку // *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Історія*. Вип. 12. Тернопіль, 2001. С. 20-23.

22. Брайчевський М. Походження Русі. Київ: Наукова думка, 1968. 224 с.

23. Войтович Л. Тевтонський орден у політиці Галицько-Волинського князівства // *Український історичний журнал*. 2010. № 6. С. 4-17.

24. Войтович Л. Галицько-Волинські зв'язки з німецькими землями: попередні зауваження // *Княжа доба: історія і культура* / [відп. ред. Володимир Александрович]; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2012. Вип. 6. 354 с.

25. Войтович Л. Князь Лев Данилович. Львів, 2012. 181 с.

26. Войтович Л. Князь Юрій-Болеслав Тройденевич: ескіз портрета // *Княжа доба: історія і культура* / [відп. ред. Володимир Александрович]; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2011. Вип. 5. 272 с.

27. Войтович Л. Останні роки життя Данила Романовича // *Вісник Львівської комерційної академії. Серія гуманітарних наук*. Вип.10. Ювілейний збірник на пошану Степана Гелея. Львів, 2011. С.100-106

28. Войтович Л. Польський король Казимир III і боротьба за спадщину Романовичів // *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. Вип. 46. 526 с.

29. Войтович Л. «Білі» хорвати чи «карпатські» хорвати? Продовження дискусії // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Збірник наукових праць. Дрогобич, 2004. Вип. 8. С. 38-45.

30. Галик В. Історик Мирон Кордуба – кореспондент Івана Франка // Всеукраїнський науковий журнал «Мандрівець». 2011. № 6. С. 35-40.

31. Головин Б. Мирон Кордуба як педагог // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Історія. Вип. 12. Тернопіль, 2001. С. 14-20.

32. Головин Б. Михайло Грушевський і становлення Мирона Кордуби як ученого. Тернопіль: Просвіта, 2003. С. 110-113.

33. Головка О. Корона Данила Галицького: Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя. Київ: ВД «Стилос», 2006. 575 с.

34. Головка О. Формування державних утворень у Східній Європі в IX – першій половині XIII ст. // Україна в Центрально-Східній Європі: З найдавніших часів до кінця XVIII ст. Вип. 4 / НАН України. Ін-т історії України; Відп. ред. В. А. Смолій. Київ, 2004. 528 с.

35. Грушевський М. Історія України-Руси: в 10-ти томах. Т. 2: XI–XIII вік. Львів, 1899. 403 с.

36. Грушевський М. Історія України-Руси: в 10-ти томах. Т. 3: До року 1340. Львів, 1900. 588 с.

37. Калакура Я. Українська історіографія. Київ: Генеза, 2004. 496 с.

38. Калакура Я., Войцехівська І., Павленко С. Історичне джерелознавство. Київ: Либідь, 2002. 488 с.

39. Колесник І. Українська історіографія (XVIII – початок XX століття). Київ: Генеза, 2000. 256 с.

40. Котляр М. Галицько-Волинська Русь. Київ: Альтернативи, 1998. 336 с.

41. Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство. Київ: Наукова думка, 1984. 88 с.

42. Масненко В. Історична думка та націотворення в Україні (кінець XIX – перша третина XX ст.). Київ, Черкаси: Відлуння-Плюс, 2001. 440 с.
43. Ольшанська С. Мій батько // Подільське слово. 1996. 24 лютого.
44. Пастернак Я. Важливі проблеми етногенезу українського народу в світлі археологічних досліджень. Нью-Йорк, 1971. 32 с.
45. Піх О. Варшавський період життя М. Кордуби: нариси з біографії вченого // *Wieki Stare i Nowe*. 2012. Zeszyt (4) 9. S. 129-140.
46. Піх О. Науково-освітня діяльність М. Кордуби у Варшаві (1928–1940) // *Україна–Польща: історична спадщина і суспільна свідомість* / [відп. ред. Микола Литвин]; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Вип. 5: Ювілейний збірник на пошану Олександра Колянчука. Львів, 2012. С. 184-191.
47. Піх О. Українська радянська історична література в оцінці Мирона Кордуби // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Історія*. Тернопіль, 2006. Вип. 3. С. 113-118.
48. Прицак О. Мирон Кордуба і його життя // *Дзвін*. 1990. Вип. 7. С. 144-146.
49. Серкіз Я. Мирон Кордуба в оцінці сучасників // *Україна–Польща: історична спадщина і суспільна свідомість* / [відп. ред. Микола Литвин]; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Вип. 5: Ювілейний збірник на пошану Олександра Колянчука. Львів, 2012. С. 179-183.
50. Толочко О. П., Толочко П. П. Київська Русь. Київ: Альтернативи, 1998. 352 с.
51. Трубчанінов С. Історична географія в творчості Мирона Кордуби // *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки*. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 9. С. 86-101.
52. Трубчанінов С. «Чернівецький період» в житті Мирона Кордуби (1900–1918): наукова та навчально-методична діяльність // *Вісник Кам'янець-*

Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки. Кам'янець-Подільський, 2017. Вип. 10. С. 398-413.

53. Українська Радянська Енциклопедія в 12-х томах. Т. 5. Київ: Видавництво Головна редакція УРЕ, 1980. 568 с.

54. Український радянський Енциклопедичний словник: В 3-х томах. Т. 2. Київ: Видавництво Головна редакція УРЕ, 1967. 856 с.

55. Федорів І. Державотворча концепція Мирона Кордуби // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Історія. Вип 12. Тернопіль. 2001 С. 8-14.

56. Федорів І. Діяльність Мирона Кордуби в контексті української національно-демократичної революції 1917–1921 рр. // Україна-Європа-Світ. Вип. 2: Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. Тернопіль: Видавництво ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. С. 1-10.

57. Федорів І. Концепція етногенезу східнослов'янських націй у науковій спадщині Мирона Кордуби в контексті історіографічного дискурсу українських й зарубіжних учених першої половини ХХ ст. // Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. Тернопіль: Видавництво ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. Вип. 5. У 2 ч. Ч. 1. С. 1-8.

58. Федорів І. Мирон Кордуба і НТШ // Збірник праць ТО НТШ. Т. 1. Тернопіль: Рада, 2004. С. 226-240.

59. Федорів І. Наукова спадщина Мирона Кордуби: сучасний стан вивчення й перевидання в Україні // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. Тернопіль: Видавництво ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. Вип. 2. Ч. 1. С. 1-5.

60. Федорів І. Громадсько-політична і наукова діяльність Мирона Кордуби: історіографія проблеми та джерельна база // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. Тернопіль, 2003. Вип. 1. С. 247-259.

61. Федорів І. Мирон Кордуба в історії України (кінець ХІХ – перша половина ХХ ст.). Тернопіль: Тернопіль Онлайн, 2001. 127 с.

62. Юсова Н. Питання щодо «спільноруськості» Київської Русі у доробку Мирона Кордуби // Україна в Центрально-Східній Європі: 3 найдавніших часів до кінця XVIII ст. Вип. 4. Київ, 2004. С. 383-401.